

ADANA HÜKÜMETİ'NDEN ADANA EYALETİ'NE

Orhan KILIÇ*

Özet

Adana, Emevi halifesi Abdülmelik döneminde İslam hâkimiyetine girmiş. Türk-İslam hâkimiyeti ile tanışması ise Abbasiler zamanında Harunürreşîd döneminde olmuştur. Adana ve çevresi 11. yüzyılda Selçukluların eline geçmiş ve 12. yüzyıldan sonra Bizans ve Kilikya Ermenilerinin hâkimiyet alanı içerisinde kalmıştır. 14. yüzyıl ortalarında Memluk hâkimiyetine giren bölge, 1378'den itibaren Türkmenlerin Yüreğir boyuna mensup Ramazan Bey ve ailesine intikal etmiştir.

Adana, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında (1516) Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Osmanlılar zamanında, bir müddet Ramazanoğulları ailesi üyeleri tarafından yönetilmiştir. *Hükümetlik* statüsü ile Ramazanoğlu ailesi üyelerine verildiği zamanlarda, *Adana Hükümeti* olarak anılmıştır. Bu uygulama 16. yüzyılın boyunca devam etmiştir. Adana eyalet merkezi olmadan önce Şam, Halep veya Karaman eyaletlerine bağlıydı. 1608 yılında aynı adla kurulan eyaletin merkezi olmuştur. Adana'nın eyalet olmasından sonra Tarsus, Sis, İçil ve Alaiyye sancakları buraya bağlanmıştır.

18. yüzyılda Adana Eyaleti; Adana (Paşa Sancağı), Tarsus, Sis, İçil ve Alaiyye sancaklarından müteşekkildi.

Bildiride, Adana'nın hükümet sancaktan eyalet merkezi durumuna geçişi ortaya koyulacaktır. Ayrıca 19. yüzyıldaki yeni idarî uygulamalara kadar geçen süreçte nasıl yönetildiği ve idarî taksimatı açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Adana, Osmanlı, Ramazanoğulları, hükümet, eyalet*

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Elazığ/TÜRKİYE.
e-posta: okilic60@gmail.com, web: www.orhankilic.com.tr

KAYNAKÇALAR

1- Arşiv Kaynakları (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı-BOA)

Tahrir Defterleri (TD)

No: 998

Mühimme Defterleri (MD)

No: 1, 2, 3, 7, 32, 38, 46, 59, 66, 70, 74, 80, 88, 92, 100, 149, 213

Mühimme Zeyli Defterleri

No: 3

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD)

No: 563

Kâmil Kepeci Tasnifi

No: 262, 266

Bâb-ı AsafîRuus Kalemi Defterleri (A. RSK)

No: 1551, 1560,1564, 1568, 1572, 1593, 1600, 1601

Bâb-ı Asafî Nişancı (Tahvil) Kalemi Defterleri (A. NŞT)

No: 1141, 1355

Cevdet Tasnifi

C. DH Dosya No: 158, Gömlek No: 7863.

Ali Emiri Tasnifi

I. Ahmed, No: 270.

Divân-ı Hümayûn Tahvil Defterleri

No: 16

2- Yayınlanmış Arşiv Kaynakları

998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr ve 'Arab ve Zü'l-Kâdiriyye Defteri (937/1530) I, (Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 39, Ankara, 1998.

Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri, Yayına Hazırlayan: Halil Sahillioğlu, IRCICA, İstanbul 2002.

Başar, Fahameddin; *Osmanlı Eyâlet Tevcihâtı (1717-1730)*, TTK, Ankara 1997.

3- Klasik Kaynaklar

AYN ALÎ EFENDİ, *Kavânin-i Al-i Osman der-Hülasâ-i Mezamin-i Defter-i Divân*, İstanbul 1280.

Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi, Hazırlayan: Midhat Sertoğlu, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992.

4- Araştırma-İnceleme Eserler

BARAKAN, Ömer Lütfi; "H. 933-934 (M. 1527-1528) Mali Yılına Ait Bir Bütçe Örneği", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 15, N: 1-4, Ekim 1953-Temmuz 1954, İstanbul 1955.

BAYKARA, Tuncer; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, Ankara 1988.

ÇAKAR, Enver; "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-nâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, Elazığ, Ocak 2002.

_____ ; "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliği'nin İdarî Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 1, Elazığ, 2003.

_____ ; *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ 2003.

- DARKOT, Besim; “Adana (İslâm Öncesi Adana)”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- EMECEN, Feridun-İlhan Şahin, “Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri I”, *Belgeler*, TTK, C. XIX, S. 23, 1998, Ank. 1999, s. 53-123.
- ERDEM, Sargon; “Adana”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib; *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi*, İstanbul 1992.
- GÖYÜNÇ, Nejat; “Diyarbakir Beylerbeyliği’nin İlk İdarî Taksimatı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. XXIII, Sayı 23, İstanbul, Mart 1969.
- _____ ; *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991.
- HALAÇOĞLU, Yusuf; “Adana-İslâmî Devir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988.
- KARTEKİN, Enver; *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, İstanbul 1979.
- KILIÇ, Orhan; “Ocaklık Sancakların Osmanlı Hukukunda ve İdari Tatbikattaki Yeri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Journal of Social Science)*, C. 11, S. 1, Elazığ, Ocak 2001, s. 257-274.
- _____ ; “Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler”, *OTAM*, Sayı: 10, Ankara 1999, s. 119-137.
- _____ ; 18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti’nin İdarî Taksimatı-Eyalet ve Sancak Tevcihati, Elazığ 1997.
- KUNT, Metin; *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.
- KURT, Yılmaz; “Ramazanoğulları Beyliği”, *Türkler*, C. 6, Ankara 2002.
- _____ ; *XVI. Yüzyıl Adana Tarihi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1992.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî*, Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman, C. 4, İstanbul, Haziran 1996.
- SÖYLEMEZ, Faruk; “Malatya Mutasarrıfı Rışvanzade Abdurrahman Paşa’nın Terekesi”, *History Studies*, Volume 5, Issue 5, September 2013.
- _____ ; *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rışvan Aşireti Örneği*, İstanbul 2007.
- SÜMER, Faruk; “Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, Ankara, 1963.
- TATAR, Özcan; *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova’da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskamı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ 2005.
- TURAN, Ahmet Nezih; *XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2012.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Tarihi*, C. III, 2. Kısım, 2. Baskı, TTK, Ankara 1977.
- ÜNAL, Mehmet Ali; *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989.